

بسمه تعالی

آئین نامه رعایت و حمایت از حقوق مالکیت معنوی بین المللی منابع الکترونیکی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود

کتابخانه مرکزی

بهار ۱۳۹۷

مقدمه:

دارایی‌های انسان را به دو دسته کلی ملموس و قابل مشاهده، و ناملموس و غیرقابل مشاهده می‌توان تقسیم کرد. مالکیت فکری به دسته دوم مربوط می‌شود. اندیشه‌ها و آفریده‌های ذهنی افراد، نظیر نوشته‌ها، آثار هنری، و اختراعات و اکتشافات و ابداعات، دارایی‌های فکری یا معنوی صاحبان آنها هستند. یک اثر می‌تواند ارزش مادی و اقتصادی، و یا معنوی داشته باشد. به عبارت دیگر هم از طریق عرضه و فروش آثار فکری می‌توان درآمد اقتصادی کسب کرد و هم از جنبه‌های معنوی و شهرت آن می‌توان استفاده کرد.

ایجاد حق مؤلف نیازمند ترتیبات رسمی نیست. یک اثر به محض تولید، بر اساس حق نسخه‌برداری محافظت می‌شود. بر اساس معاهده برن با عنوان "حفاظت از آثار ادبی و هنری"، این آثار بدون طی مراحل رسمی در کشورهای عضو معاهده محافظت می‌شوند. در ایران بدون مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی امکان انتشار آثار فکری چون کتاب، فیلم، نوارهای صوتی و موسیقی، و موارد مشابه وجود ندارد. به همین دلیل واحدهای مختلفی چون "اداره کتاب" و غیره در کنار وظایف دیگری چون کنترل و بررسی محتوا و غیره مجوز انتشار آن را صادر می‌کنند. همچنین چاپخانه‌ها نیز بدون مجوزهای فوق اجازه چاپ هیچ منبع اطلاعاتی را ندارند. امروزه، افراد حقیقی و حقوقی زیادی هستند که به فعالیت‌های مربوط به تولید و انتشار و توزیع آثار فکری و سایر فعالیت‌های مرتبط با آن اشتغال دارند. زندگی مادی و معنوی برخی افراد مانند نویسندگان، مترجمان، مخترعان، هنرمندان، و غیره به تولید آثار فکری وابسته است. به همین دلیل حفاظت از آثار فکری در مقابل استفاده غیرمجاز مسئله‌ای اساسی است که مورد توجه کشورهای مختلف قرار گرفته است. این کشورها معاهده‌های گوناگونی را در سطوح ملی و جهانی برای حفاظت از مالکیت فکری افراد و سازمان‌ها و کشورها به وجود آورده‌اند. حق نسخه‌برداری و حقوق مرتبط با آن سبب می‌شود که تولیدکننده آثار فکری پاداش اقتصادی معقولی را به دست آورد. این حقوق، انگیزه‌ای برای تولیدکنندگان است و به همین دلیل برای تشویق خلاقیت‌های انسانی ضروری است و سبب می‌شود آثار تولیدکنندگان بدون دلهره و ترس از نسخه‌برداری غیر مجاز و سرقت، اشاعه داده شود؛ به همین دلیل موجب افزایش دسترسی به آثار می‌شود و در سراسر جهان موجب گسترش فرهنگ، دانش، و سرگرمی خواهد شد. (۱)

حقوق پدیدآورندگان برای کنترل وضعیت و استفاده از آثاری که خلق می‌کنند، از سوی پیمان‌های بین‌المللی و همچنین قوانین بسیاری از کشورها به رسمیت شناخته شده است. این حقوق در مجموع به‌عنوان «کپی‌رایت» یا حق مالکیت فکری نامیده شده است

اهداف و ضرورت:

استفاده از منابع جدید اطلاعاتی نظیر منابع الکترونیکی یکی از متداول‌ترین راه‌های دستیابی به اطلاعات علمی جدید است. بدنبال اضافه شدن این نوع منابع به مجموعه کتابخانه‌ها، سیاست‌های کلی، برنامه‌ها و اهداف کتابخانه‌ها نیز دستخوش تغییراتی شده است. بدلیل تفاوت‌های ساختاری منابع الکترونیکی با مجموعه‌های سنتی در کتابخانه‌ها، لازم است چارچوب کلی ارائه خدمات مربوط به این منابع تعیین و تدوین گردد. آیین‌نامه حاضر با هدف بهبود ارائه خدمات و رعایت حقوق مالکیت فکری و مسائل حقوقی مربوط به استفاده از منابع الکترونیکی تدوین شده است.

تعاریف آیین‌نامه:

منبع دیجیتال

منظور از منبع دیجیتال در این آیین‌نامه، انواع مختلف منابع اطلاعاتی اعم از کتابها، مجلات، پایان‌نامه، طرح تحقیقاتی، کارآزمایی‌های بالینی، اطلاعات دارویی، گایدلاین‌ها (راهنماهای پزشکی)، چندرسانه‌ای‌ها، تصویر، فایل ویدئویی و ... الکترونیکی است که بصورت برخط و از راه دور قابل استفاده و در دسترسی کاربران مجاز می‌باشد.

مجموعه الکترونیکی

منظور از مجموعه های الکترونیکی ، پایگاههای ارائه دهنده منابع الکترونیکی شامل تعداد مختلفی از انواع منابع الکترونیکی موجود در زمینه های مختلف پزشکی و پیراپزشکی می باشد که از طریق ناشران و یا شرکت های تولید کننده منابع اطلاعاتی ارائه شده و در اختیار کاربران قرار دارند . و شامل سه گروه زیر می باشد:

الف- پایگاههای اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی خریداری شده (کنسرسیومی وزارت بهداشت)

ب- پایگاههای دسترسی آزاد (Open access)

ج- منابع رایگانه تحت وب

د- پایگاههای اطلاعاتی فارسی خریداری شده توسط دانشگاه

استفاده از منابع الکترونیکی

منظور امکان عضویت ، انجام عملیات جستجو ، مشاهده جزئیات اطلاعات منابع الکترونیکی ، دریافت متن کامل منابع الکترونیکی موجود در مجموعه های الکترونیکی دانشگاه است.

حقوق مالکیت معنوی

مالکیت/حقوق فکری/معنوی به حقوقی گفته می شود که به صاحبان آن حق بهره‌وری از فعالیت‌های فکری و ابتکاری انسان را می دهد و ارزش اقتصادی و قابلیت دادوستد دارد ولی موضوع آن شیء معین مادی نیست. که در این آیین نامه حق بهره‌وری و شیوه های استفاده از انواع منابع دیجیتالی مد نظر می باشد.

ماده ۱: کاربران یا استفاده کنندگان

منظور از کاربران و استفاده کنندگان از منابع الکترونیکی دانشگاه ، کلیه افراد حقیقی و حقوقی دارای رابطه شغلی با دانشگاه علوم پزشکی شاهرود است به نحوی که این افراد قادر باشند با استفاده از یکی از روشهای دسترسی به شبکه اینترنت دانشگاه ، از منابع موجود در وب سایت کتابخانه دیجیتال استفاده نمایند .

ماده ۲: روشهای دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی

انواع روشهایی که برای استفاده از منابع الکترونیکی دانشگاه علوم پزشکی شاهرود مورد استفاده قرار می گیرند بشرح زیر می باشند

الف - مراجعه به کلیه سیستم های کامپیوتری موجود در دانشکده بهداشت، بیمارستان امام حسین(ع) و بیمارستان بهار بر اساس ترتیب IP های تنظیم شده

ب- دسترسی به مجموعه منابع الکترونیک خارج از شبکه اینترنت دانشگاه بر اساس دریافت و استفاده از طریق اکانت های VPN یا Off Campus Access دانشگاه

ج- عضویت در پایگاههایی که امکان رجیستری دارند که پس از آن می توان با دریافت نام کاربری و کلمه عبور بدون VPN به آنها وارد و منابع را جستجو و استفاده کرد

د- سیستم گوسی همراه که نیاز به تنظیمات با همکاری، همکاران کتابخانه دیجیتال و IT دانشگاه دارد

ماده ۳: شرایط دسترسی به منابع الکترونیکی

تقریباً تمام پایگاههای اطلاعاتی موجود در کتابخانه دیجیتال به روش اشتراک سالانه تهیه شده و مالکیت آن متعلق به ناشر یا کارگزار آن می باشد که دسترسی و استفاده آن تابع شرایط زیر می باشد.

الف- بر اساس توافق فی مابین دانشگاه و ناشران ، دانلود سیستماتیک (دانلود کل یک کتاب یا همه مقالات یک شماره از یک

مجله در یک زمان مشخص) توسط کاربران تخلف محسوب شده و ممنوع می باشد .

ب- مسئولیت حفظ و نگهداری اکانت‌های ایجاد شده جهت کاربران بر عهده ایشان می باشد . لذا در صورت سوء استفاده از این اکانتها، مسئولیت سوء استفاده بر عهده کاربر می باشد .

ج- اکانت‌های ایجاد شده جهت استفاده از منابع الکترونیکی صرفاً تسهیل کننده روش دسترسی به منابع می باشند و سطح دسترسی به منابع الکترونیکی (نظیر تعداد منابع یا بازه زمانی دسترسی به آرشیو مطالب یک منبع الکترونیکی) تابع قرارداد و نحوه اشتراک مجموعه های الکترونیکی است . لذا در صورتیکه با وجود استفاده از اکانت شخصی کاربر ، برای دسترسی به یک منبع الکترونیکی خاص از کاربر نام کاربری و کلمه عبور درخواست شود ، منبع مذکور تحت اشتراک دانشگاه قرار ندارد .

ماده ۴ : نحوه برخورد با تخلفات

الف- بر اساس بند الف ماده ۲ هرگونه داندلود سیستماتیک تخلف محسوب شده و تمام خسارتهای ناشی از شکایت ناشرین یا نمایندگی آنها بر عهده فرد مذکور می باشد (اطلاعات پروفایل این گروه کاربران از طریق گزارشات و تهیه خروجیهای مدیریتی قابل استخراج می باشد)

ب- در اختیار قرار دادن اکانت VPN به سایر افراد به منظور استفاده یا داندلود مقاله یا سایر منابع بر عهده فرد دارنده اکانت می باشد و تمام مسئولیتهای حقوقی آن نیز بر اساس بند الف متوجه فرد مذکور می باشد. (3)

استفتائات

استفتائات صورت گرفته از برخی فقها و مراجع تقلید ، (دو نفر از مراجع عظام) در پاسخ به این سوال گفته اند : " از آنجایی که هدف از ایجاد مالکیت معنوی حمایت از حق مولف و پدیدآوراست و هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال قابلیت دستیابی به منابع علمی از راه دور و با حداقل هزینه و در نتیجه پیشرفت علمی کشور می باشد، آیا ایجاد کتابخانه دیجیتال بدون اجازه صاحب کپی رایت جایز است؟ و آیا در این خصوص تفاوتی بین کتابخانه عمومی و خصوصی وجود دارد یا خیر؟. به طور کلی اجازه صاحب اثر را برای هرگونه استفاده از آن لازم دانسته اند. (۳)

۱. دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی <http://portal.nlai.ir/daka/default.aspx>

۲. کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان <http://lib.mui.ac.ir/sites/research.mui.ac.ir>

۳. صفایی، حسین . مطالعات حقوقی تطبیقی، دوره ۷، شماره ۱، بهار و تابستان ۹۵ .